

Рудь Ю. Л.
старший викладач,
Класичний приватний університет

Rud Ju. L.
Senior Instructor,
Classic Private University

АНАЛІЗ ВСЕОСЯЖНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано динаміку показників інклюзивного зростання й розвитку національної економіки України за період 2012-2017 років, розрахованих фахівцями Всесвітнього економічного форуму. Проведено порівняння результатів, отриманих при використанні двох різних методик розрахунку. Розраховано індекси інклюзивного зростання на основі методу розрахунку індексу інклюзивного зростання (ІІГ) через співвідношення ВВП до індексів основних макроекономічних показників та методу розрахунку інтегрального показника рівня доступу до можливостей і результатів праці. Виявлено динаміку ключових індикаторів соціально-економічної ефективності національної економіки України у 2011-2017 роки. За результатами аналізу встановлено соціальну спрямованість розвитку національної економіки України як дуже низьку.

Ключові слова: всеосяжний соціально-економічний розвиток, інклюзивне зростання та розвиток, індекс інклюзивного зростання й розвитку, макроекономічні показники, доступ до можливостей, доступ до результатів праці.

Вступ та постановка проблеми. Протягом декількох останніх десятиріч в наукових колах склалась однакова думка про необхідність забезпечення всеосяжного розвитку національних економік країн світу, що включає не тільки показники зростання обсягів виробництва, але й показники соціального розвитку, екологічної та фінансової безпеки. Ініціатива Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) щодо розробки методики визначення Індексу інклюзивного зростання й розвитку (ІІЗР) надала можливість створити дієвий інструментарій для політиків та зацікавлених сторін у сфері стратегічного планування стійкого економічного зростання, яке тісно взаємопов'язано з соціальним прогресом країн. Запропонований набір національних ключових показників ефективності створює умови для якісного періодичного відстеження динаміки їх змін та розробки плану дій щодо забезпечення невідпинного всеосяжного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методика та результати розрахунку Індексу інклюзивного росту та розвитку, запропонованого фахівцями ВЕФ, викликали значний інтерес науковців. Склад індикаторів, аналіз та інтерпретація опублікованих результатів розрахунку індексу є предметом досліджень таких вітчизняних і іноземних авторів як О. Прогнімак, Л. Федулова, А. Базиліук, О. Жулин, І. Бобух, С. Щегель, В. Адамик, Д. Лебідь, Р. Раньєрі, Р. Рамос та ін. Дослідниці А. Базиліук і О. Жулин запропонували власний підхід до визначення індексу інклюзивного розвитку. Співставлення результатів, отриманих під час застосування різних методик, на наш погляд, надасть можливість більш повного аналізу показників всеосяжного соціально-економічного розвитку національної економіки.

Метою статті є аналіз показників всеосяжного зростання соціально-економічного розвитку України протягом 2012-2017 років на основі даних річних звітів ВЕФ та методики розрахунку індексу інклюзивного розвитку, запропонованої вітчизняними науковцями А. Базиліук та О. Жулин.

Результати дослідження. Як зазначають автори-розробники методики розрахунку ІІЗР, головним завданням визначення порівняльної структури та ключових показників ефективності є стимулювання обговорення уря-

дом та приватним сектором політичних пріоритетів та конкретних дій в напрямку забезпечення всеосяжного зростання [14]. Методика розрахунку ІІЗР передбачає виокремлення семи сфер (рівнів) соціально-економічної політики, які піддаються ґрунтовному аналізу: освіта та навички, основні послуги та інфраструктура, корупція та концентрація ренти, доступ до фінансового та кредитного ринків, створення активів та підприємництва, зайнятості та оплата праці, фіскальні платежі. Опубліковані ВЕФ у 2017 та 2018 роках рейтинги країн за ІІЗР було побудовано на основі статистичних даних низки міжнародних організацій та результатів вивчення суспільної думки за період 2012-2017 років.

В умовах постійної автоматизації виробничого процесу й швидких технологічних змін, які дозволяють віддалено виконувати багато функцій, створення сприятливих умов для доступу до отримання нових навичок та постійного їх вдосконалення є важливим завданням суспільства. Показники доступності освіти враховують середню тривалість навчання, обсяги зарахування учнів (студентів, слухачів) до закладів початкової, базової, професійної і вищої освіти, доступність якісних освітніх послуг та гендерну пропорційність в освіті. Показники якості освітньої системи оцінюють рівень знань учнів середніх шкіл, співвідношення учнів і вчителів, доступ до Інтернету в школах, рівень державних витрат на освіту, легкість пошуку кваліфікованих співробітників національними компаніями, якість професійної освіти. Показники освітнього капіталу містить інформацію про початкові й середні рівні успішності, базові навички читання й математики, співвідношення соціально-економічного статусу навчальних закладів.

За даними звіту ВЕФ за досліджуваний період Україна отримала високі бальні оцінки інституціональних показників у сфері «Освіта та навички», а саме: доступність освіти – 5,68 бали, якість – 6,10 бали, освітній капітал – 6,46 бали, загальна (середня) оцінка – 5,86 бали при максимально можливому значенні у сім балів [16].

Підґрунтям рівних економічних можливостей є загальна доступність основних послуг та інфраструктури, що передбачає оцінювання якості всієї інфраструктури і внутрішньої транспортної мережі, інвестицій в тран-

спортну інфраструктуру у відсотках до ВВП, загального доступу до електричної мережі, нерівності в доступі до електричної мережі, частки міського населення, що мешкає в хрущобах, наявності житла без базових зручностей, доступності інформаційних і комунікаційних технологій, вимірювання сприйняття якості й доступності медичних послуг, обсягу витрат на охорону здоров'я за власний кошт, гендерної нерівності в отриманні медичних послуг, доступу до поліпшеної питної води і санітарії, недоїдання, концентрації твердих частин в повітрі, жорсткості екологічних норм, надійності поліцейських служб.

За цим напрямом соціально-економічної політики Україна отримала вищі за середні й високі оцінки: основні послуги та цифрова інфраструктура – 4,34 бали, медичні послуги та інфраструктура – 5,15 бали, загальна оцінка – 4,75 бали при максимально можливому значенні у сім балів [16].

Корупція здійснює негативний вплив на підприємництво, інвестиції, створення робочих місць і купівельну спроможність. З огляду на те, що її наслідки відчують здебільшого пересічні громадяни, це створює перешкоди для інклюзивного соціального-економічного зростання. Ця група політичних і інституціональних показників визначає рівень ділової й політичної етики та концентрацію доходів від використання виробничих ресурсів. Оцінка ділової й політичної етики передбачає визначення рівня незалежності суддівської системи від впливу уряду, індивідів, фірм; рівня поширення незаконного привласнення державних коштів; нерегулярності сплати податків; етичної поведінки фірм; суспільної довіри до політиків; рівня хабарництва під час отримання державних замовлень і ліцензій.

Невиправдана концентрація багатства й ринкової влади та високі бар'єри для входження до ринку перешкоджають підприємницькій ініціативі, пригнічують економічне зростання та знижують рівень життя. Цей підрівень включає показники, що вимірюють сприйняття ступеня домінування на ринку, інтенсивність місцевої конкуренції, нормативний захист посадових осіб, ефективність антимонопольної політики, а також концентрацію власності на землю й активів банківського сектору. Переважну кількість показників, що складають рівень «Корупція та концентрація ренти», фахівці ВЕФ отримують в результаті вивчення суспільної думки.

За звітними даними Україна отримала протягом досліджуваного періоду незадовільні оцінки за напрямом «Корупція та концентрація ренти», а саме: ділова і політична етика – 2,76 бали, концентрація ренти – 2,87 бали, загальна оцінка – 2,81 бали при максимально можливому значенні у сім балів [16].

Рівень доступу до фінансового та кредитного ринків є могутнім чинником інклюзивного зростання оскільки забезпечує сприятливі умови для заощаджень, отримання коштів для розвитку бізнесу, зростання інвестицій домогосподарств в освіту й охорону здоров'я, страхування від несприятливих подій. Розширення можливостей для інвестиційного розвитку підприємств впливає на рівень зайнятості й заробітної плати, підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів, формування їх виробничого капіталу. Підрівнями цієї групи показників є доступ до фінансової системи та інвестиційна бізнес-активність. Доступ до фінансової системи передбачає оцінювання ступеню перешкоджання вартості фінансових послуг діловій активності; гендерної нерівності в доступі до фінансових засобів; частки громадян, що мають банківський рахунок; легкості отримання кредитів підприємствами.

Оцінка інвестиційної бізнес-активності передбачає визначення: можливості підприємств щодо залучення коштів шляхом випуску цінних паперів; наявності венчурного капіталу; поширення торговельних та товарних кредитів; частки загальних приватних інвестиційних зобов'язань в галузях енергетики, телекомунікацій, транспорту, водопостачання й водовідведення; рейтингу перших публічних продажів акцій акціонерними товариствами окрім фінансових корпорацій та нерухомості; коефіцієнту обігу акцій; загальної емісії корпоративних облігацій; витрат підприємств на дослідження й розробки; валових витрат підприємств на поповнення основних засобів за рахунок приватних інвестицій.

Протягом досліджуваного періоду часу доступ до фінансового ринку в Україні за розрахунками ВЕФ отримав задовільну оцінку (3,41 бали). При цьому інвестиційна бізнес-активність відповідала незадовільному рівню – 2,02 бали, що обумовило незадовільну загальну оцінку цього напрямку соціально-економічної політики – 2,71 бали з семи максимально можливих балів [16].

Наступний напрям «Створення активів та підприємництво» характеризує якою мірою соціально-економічна політика держави сприяє накопиченню активів і розвитку підприємництва та передбачає оцінювання показників за двома підрівнями: ведення малого бізнесу та управління активами домогосподарств. Перший підрівень включає такі показники: кількість зареєстрованих протягом року малих підприємств на 1 000 працюючих, ступінь схильності до підприємницького ризику, кількість заявок на отримання патентів на 1 млн населення, тривалість відкриття власної справи в календарних днях, вартість реєстрації нового бізнесу у відсотках до ВВП на одну особу, тривалість та середня вартість процедури банкрутства, витрати на послуги адвокатів, тривалість операцій з підготовки податкової документації та сплати податків (годин на рік). Другий підрівень складають: показники ступеню захищеності прав власності в балах від 1 до 7; відсоток населення, що має власне житло; частка дорослого населення, що має непогашений кредит на придання житла; невідповідність цін на житло і доходів громадян; отримання домогосподарствами дивідендів, їхня участь у прибутках компаній; відношення активів пенсійних фондів до ВВП.

За цим напрямом соціально-економічної політики протягом досліджуваного періоду Україна отримала задовільну (середню) оцінку – 3,29 бали з семи можливих. При цьому ведення малого бізнесу є більш ефективним (3,86 бали), ніж управління активами домогосподарств, яке отримало незадовільну оцінку – 2,74 бали [16].

Напрямок «Зайнятість та оплата праці» визначає наскільки ефективно в країні створюють нові робочі місця та забезпечують гідні умови праці, а також наскільки тісним є взаємозв'язок між зростанням продуктивності праці та її оплатою. Підрівнями цього напрямку є «Продуктивна зайнятість» та «Компенсація заробітної плати». Продуктивну зайнятість оцінюють за показниками відношення жіночої праці до чоловічої, рівня безробіття, рівня безробіття серед молоді, рівня неформальної зайнятості, рівня тіньової зайнятості, здатності країни утримувати таланти, ступеня соціальної мобільності, жорсткості правил звільнення та застосування тимчасових контрактів, середньорічної кількості відпрацьованих одним працівником годин, частки тимчасово зайнятих, рівня неповної зайнятості, рівня державних витрат на забезпечення зайнятості у відсотках до ВВП.

Підрівень «Компенсація заробітної плати» складають такі показники: частка робітників, які отримують пого-

динну оплату, що є меншою за дві третини середньої заробітної плати; відношення доходів жінок до доходів чоловіків; частка робітників домогосподарств, прожитковий рівень яких становить менше двох доларів; взаємозв'язок заробітної плати та продуктивності праці в балах від 1 до 7; відношення мінімальної заробітної плати до середньої; частка робітників, що є членами профспілок; кількість робітників, охоплених одним або декількома колективними договорами, у відсотках до загальної чисельності зайнятих; відносини між працедавцями та робітниками в балах; порушення прав на свободу об'єднань, колективних переговорів, страйків; середній показник охоплення дітей у віці молодше трьох років формальним доглядом; вартість перебування дитини в дошкільних навчальних закладах у відсотках до середньої заробітної плати; тривалість оплачуваної відпустки по вагітності й пологам.

Протягом досліджуваного періоду часу напрям соціально-економічної політики «Зайнятість і оплата праці» в Україні за розрахунками ВЕФ отримав вищу за середню оцінку (4,78 бали). При цьому показники підрівня «Компенсація заробітної плати» були оцінені більш високо (5,03 бали), ніж показники підрівня «Продуктивна зайнятість» (4,52 бали) [16].

Останній напрям соціально-економічної політики – «Фіскальні платежі» – передбачає аналіз і оцінювання спроможності податкової системи країни компенсувати нерівність в отриманні доходів, частки податкового тягара на працю, капітал та споживання, ступеню участі державної системи соціального захисту в боротьбі зі злиднями, вразливістю та маргіналізацією.

Оподаткування є важливим джерелом доходів для фінансування програм соціального захисту та усунення нерівності. При цьому розмір податків не повинен послаблювати стимули до роботи, заощаджень та інвестицій. Підрівень аналізу «Податкова система» включає показники, що вимірюють: сукупні податкові надходження; прогресивність оподаткування; нарахування на фонд оплати праці; частку непрямих податків у відсотках до загального обсягу податкових надходжень; частку податків на майно, фінансові операції, операції з капіталом, податку на нерухомість, дарування та спадок у відсотках до ВВП.

Систему соціального захисту складають політика й програми, спрямовані на зниження ризику безробіття, неповної зайнятості або низької заробітної плати в результаті невідповідних навичок або неефективності ринку праці. Програми соціального страхування призначені для пом'якшення ризиків втрати здоров'я, інвалідності, виробничих травм і старості, програми соціальної допомоги і соціального забезпечення – для забезпечення грошових переказів найуразливішим верствам населення, які не мають інших засобів адекватної підтримки. Цей підрівень включає показники, які порівняно оцінюють: ефективність уряду щодо скорочення бідності й нерівності; загальні витрати на соціальну сферу у відсотках до ВВП; обсяги, адекватність і прогресивність державних пенсій; обсяги і адекватність допомоги по безробіттю; обсяги медичного страхування.

Протягом 2012-2017 років соціально-економічна політика України в сфері фіскальних платежів отримала середню оцінку (3,84 бали) за розрахунками ВЕФ. При цьому підрівень «Податкова система» є менш ефективним (3,06 бали), ніж підрівень «Соціальний захист» (4,62 бали) [16].

Таким чином, за оцінками фахівців ВЕФ з п'ятнадцяти досліджуваних підрівнів соціально-економічної політики України протягом 2012-2016 років найбільш ефективними є освітній капітал, якість і доступність освіти, медичні послуги та інфраструктура, найменш ефективними – інвестиційна бізнес-активність, управління активами домогосподарств, ділова та політична етика, концентрація ренти (рис. 1).

Для розрахунку ПЗР, відповідно до методики ВЕФ, використовують дванадцять ключових показників ефективності національних економік, що об'єднані в три групи: зростання і розвиток, інклюзивність, спадкоємність поколінь і стійкість розвитку. Валовий внутрішній продукт на душу населення – це валовий внутрішній продукт за ціною покупця, тобто сума валової доданої вартості всіх виробників-резидентів національної економіки плюс будь-які податки на продукти і мінус будь-які субсидії, не включені до вартості продуктів, розділений на середньо річну чисельність населення країни. Джерелом інформації слугують дані звіту Всесвітнього банку

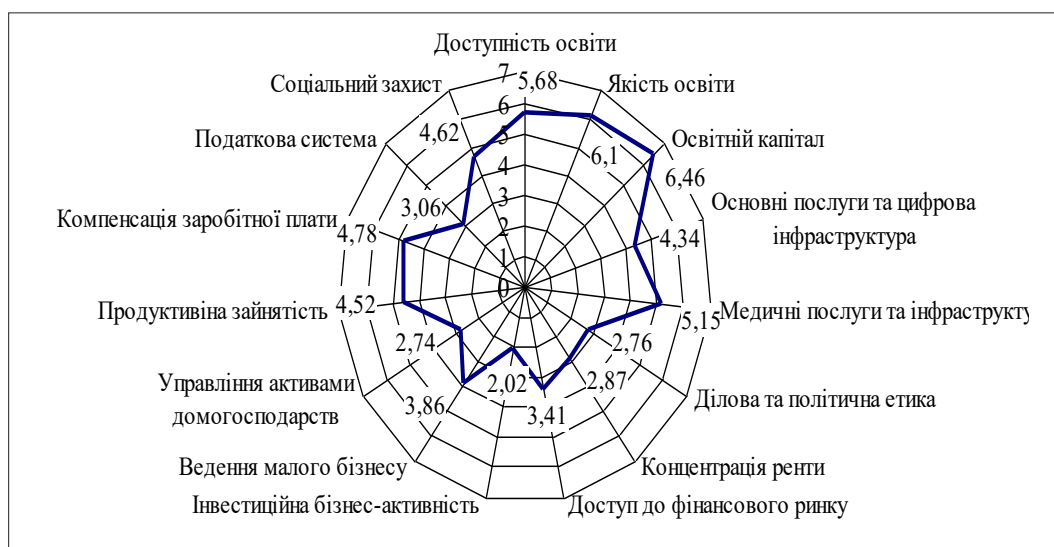

Рис. 1. Оцінка ефективності складових соціально-економічної політики України протягом 2012-2016 років за розрахунками фахівців ВЕФ

Джерело: складено автором з використанням [16]; оцінка в балах від 1 до 7

«Індикатори світового розвитку». Продуктивність праці розраховують як відношення ВВП до показника загальної зайнятості в країні. При цьому ВВП переводять в постійні ціни в доларах США 1990 року з використанням показників паритету купівельної спроможності (ПКС). Джерелом інформації слугують дані звіту Всесвітнього банку «Показники світового розвитку».

Очікувана тривалість здорового життя являє собою середню кількість років, які людина може прожити «з повним здоров'ям», беручи до уваги роки, які вона прожила з неповним здоров'ям через хвороби та/або травми. Джерелом інформації слугує «База даних глобального тягаря захворювань» Інституту вимірювання та оцінки здоров'я (Вашингтон, США). Джерелами інформації для визначення показника зайнятості в країні слугують звіт Всесвітнього банку «Індикатори світового розвитку» та база даних про ринок праці Міжнародної організації праці (МОП).

Розшарування суспільства за доходами або коефіцієнт Джині вимірює відхилення чинного розподілу в економіці чистих доходів між фізичними особами або домашніми господарствами від абсолютно рівного розподілу. Індекс Джині, що дорівнює нулю, є ідеальною рівністю, а індекс, що дорівнює 100, означає ідеальну нерівність. П'ятирічна тенденція заснована на абсолютній різниці показників розподілу чистого доходу за останні п'ять років. Джерелом інформації слугують дані Стандартизованої світової бази даних про нерівність доходів (SWIID). Для країн з розвинутою економікою відносна бідність за доходами визначається як відсоток населення, яке отримує менше чверті медіального чистого доходу. Для країн з низьким і середнім рівнем доходу вона визначається як відсоток населення, що живе менш ніж на 3,10 доларів США на день за міжнародними цінами 2012 року. П'ятирічна тенденція заснована на абсолютній різниці в рівнях бідності за досліджуваній період часу. Джерелами інформації звіту Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) та Всесвітнього банку.

Індикатор розшарування суспільства за розподілом багатства (коефіцієнт Джині за багатством), що дорівнює нулю, означає повну рівність, а такий, що дорівнює одиниці – повну нерівність. Джерелом інформації слугують дані Глобального звіту про добробут Дослідницького інституту Credit Suisse. Середній дохід – це медіана щоденних доходів (витрат) на душу населення в доларах США за ПКС. Дані узяті з національних репрезентативних обстежень домашніх господарств, які проводяться національними статистичними управліннями, та отримані від державних статистичних управлінь і відділень Групи Всесвітнього банку. Тенденція зростання медіанних доходів є загальним зростанням за період, який в більшості випадків охоплює 5-річний період.

Скоректовані чисти заощадження дорівнюють чистим національним заощадженням плюс витрати на освіту і мінус виснаження енергії, корисних копалин і лісів, а також збиток від викидів твердих часток. Завдяки врахуванню ступеню використання основного й природного капіталу цей показник краще вимірює дохід, доступний для споживання та інвестицій в майбутньому. Джерелом інформації є звіт Всесвітнього банку «Індикатори світового розвитку». Парникова інтенсивність ВВП вимірює скільки кілограм вуглекислого газу виділяється в повітря під час виробництва ВВП на один долар США. Міжнародні дані про викиди вуглекислого газу від споживання енергії включають викиди, пов'язані із споживанням нафти, природного газу й вугілля, а також від спалювання

природного газу. Джерелами інформації є Історична статистика Управління енергетичної інформації США (ЕІА), Індикатори світового розвитку Всесвітнього банку, Портал даних проекту «Shift».

Державний борг складається зі всіх зобов'язань, які вимагають сплати відсотків і/або основної суми боржником кредитору на дату або декілька дат в майбутньому. Це включає боргові зобов'язання у формі спеціальних прав запозичення, валюти й депозити, боргові цінні папери, позики, страхування, пенсії, стандартизовані схеми гарантій та іншу кредиторську заборгованість. Джерелом інформації є база даних «Перспективи розвитку світової економіки». Коефіцієнт демографічного навантаження визначається як співвідношення утриманців (людей молодших за 15 або старших за 64 роки) до працездатного населення (у віці 15-64 років), у відсотках на 100 осіб працездатного віку. Джерелом інформації слугує звіт Всесвітнього банку «Показники світового розвитку» [15].

Отже, за розрахунками фахівців ВЕФ, індекс інклюзивного зростання й розвитку України за період 2012-2016 років дорівнював 3,67 балів при максимальному значенні сім балів. Протягом 2013-2017 років цей показник зменшився на 0,25 пункти і склав 3,42 бали (табл. 1). Серед індикаторів, значення яких зменшилось або погіршилося, слід зазначити: продуктивність праці, зайнятість населення, коефіцієнт Джині за доходами, рівень бідності, середній дохід на день, державний борг, коефіцієнт демографічного навантаження. Тобто сім з дванадцяти індикаторів мали негативну динаміку. Такі результати свідчать про незадовільний стан процесів всеосяжного соціально-економічного розвитку України, що ілюструє погіршення позиції країни в рейтингу інклюзивного зростання, опублікованого в 2017 році (49 місце з 74 країн проти 47 місця в минулому році). На думку керівника представництва «Logitech» в Україні та країнах СНД М. Празднікова, позиція України в зазначеному рейтингу була б гіршою, якби при розрахунку ІЗР враховували обсяги тіньової економіки [4].

Вітчизняні науковці А. Базилук та О. Жулин запропонували розраховувати індекс інклюзивного розвитку двома методами:

1. Методом розрахунку індексу інклюзивного зростання (ІІГ) через співвідношення ВВП до індексів основних макроекономічних показників.

2. Методом розрахунку інтегрального показника рівня доступу до можливостей і результатів праці.

Запропонована методика дозволяє комплексно оцінити вплив усіх соціально-економічних факторів та сконцентрувати увагу на тих показниках, які гальмують або стимулюють інклюзивний розвиток у країні. Розрахунок індексу інклюзивного зростання (ІІГ) здійснюють за формулою:

$$ІІГ = \frac{І_{ВВП}}{І_{ІБ} \times І_{Б} \times І_{БФ}}, \quad (1)$$

де $І_{ВВП}$ – індекс зростання ВВП; $І_{ІБ}$ – індекс поглиблення бідності; $І_{Б}$ – індекс недоотриманого ВВП через безробіття; $І_{БФ}$ – індекс боргового фінансування економіки.

Індекс поглиблення бідності визначають за формулами:

$$І_{ІБ} = \frac{Б_{Поточ}}{Б_{Баз}}, \quad Б_{Г} = \frac{М_{Б} - Д_{Б}}{М_{Б}}, \quad (2, 3)$$

де $Б_{Поточ}$ і $Б_{Баз}$ – показники глибини бідності у поточному і базовому періоді; $М_{Б}$ – визначена межа бідності (за нормативами ООН); $Д_{Б}$ – середні доходи бідного населення на 1 особу.

Динаміка ключових індикаторів соціально-економічної ефективності національної економіки України протягом 2011-2017 років

Ключові показники ефективності	Індикатори	По роках		Темп зростання, %
		2012-2016	2013-2017	
Зростання і розвиток	ВВП на душу населення (долари США у постійних величинах)	2 824,0	2 906,0	+82
	Продуктивність праці на одного працівника (долари США)	17 157,0	15 845,0	-1312
	Очікувана тривалість здорового життя (роки)	64,1	64,1	0
	Зайнятість населення (відсотки)	55,0	53,9	-1,1
Інклюзивність	Коефіцієнт Джині – розшарування суспільства за доходами (від 0 до 100)	25,5	26,3	+0,8
	Рівень бідності (відсотки)	0,1	0,5	+0,4
	Коефіцієнт Джині – розшарування суспільства за розподілом багатства (від 0 до 100)	91,7	90,1	-1,6
	Середній дохід (долари США на день за ПКС у постійних величинах)	11,4	10,2	-1,2
Спадкоємність поколінь і стійкість розвитку	Скоректовані чисті заощадження (відсотки від ВВП)	-0,5	1,0	+1,5
	Парникова інтенсивність ВВП (кілограми викидів CO ₂ на долар)	347,0	347,0	0
	Державний борг (відсотки від ВВП)	80,1	81,2	+1,1
	Коефіцієнт демографічного навантаження (відсотки)	43,3	45,8	+2,5
Індекс інклюзивного зростання й розвитку		3,67	3,42	-0,25

Примітка: складено автором на основі [16; 17]

Вихідні дані та результати розрахунку індексу поглиблення бідності в Україні за 2012-2017 роки

Показники	По роках						
	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Визначена межа бідності (за нормативами ООН), дол. США на 1 особу на день	5,05	5,05	5,05	5,05	5,05	5,05	5,05
Середньорічний курс дол. США, грн	7,94	8,08	8,12	11,56	21,36	25,44	26,44
Визначена межа бідності (за нормативами ООН), грн на 1 особу на день	40,10	40,80	41,01	58,38	107,87	128,47	133,52
Середньорічний розмір законодавчо встановленого прожиткового мінімуму (у середньому на одну особу в місяць), грн	843,2	1042,4	1113,7	1176,0	1227,3	1388,1	1603,7
Середні доходи бідного населення, грн на 1 особу на день	28,11	34,75	37,12	39,20	40,91	46,27	53,46
Глибина бідності	0,30	0,15	0,09	0,33	0,62	0,64	0,60
Індекс поглиблення бідності	-	0,50	0,32	1,10	2,08	2,14	2,01

Джерело: складено автором на основі [2; 7]; розраховано автором

Індекс недоотриманого ВВП через безробіття визначають за формулами:

$$I_B = \frac{ВВП_{розрах}}{ВВП_{факт}}, \quad ВВП_{розрах} = ПП \times Ч_{безр} + ВВП_{факт}, \quad (4, 5)$$

де $ВВП_{факт}$ і $ВВП_{розрах}$ – фактичний і розрахунковий валовий внутрішній продукт; ПП – продуктивність праці; $Ч_{безр}$ – чисельність безробітного населення.

Індекс боргового фінансування економіки визначають за формулою:

$$I_{БФ} = \frac{I_{ПС}}{I_{ВВП}}, \quad (6)$$

де $I_{ПС}$ – індекс проміжного споживання; $I_{ВВП}$ – індекс ВВП у відсотках до 2010 року [3, с. 24].

Межа бідності за нормативами ООН – це витрати особи нижче 5,05 долара США в гривневому еквіваленті відповідно до паритету купівельної спроможності, розрахованого Світовим банком (межа, визначена на рівні 5,05 долара США, коригується Світовим банком раз на

10 років відповідно до інфляції долара США) [1]. Для визначення межі бідності в гривнях необхідно 5,05 дол. США помножити на середньорічний курс долара у відповідний рік досліджуваного періоду. Одним з основних монетарних критеріїв бідності, відповідно до «Методики комплексної оцінки бідності» [1], є абсолютний критерій за доходами нижче законодавчо встановленого прожиткового мінімуму. Отже, для отримання показника «середні доходи бідного населення в гривнях на 1 особу на день» необхідно середньорічний розмір законодавчо встановленого прожиткового мінімуму (у середньому на одну особу в місяць) розділити на 30 днів. Вихідні дані та результати розрахунку індексу поглиблення бідності в Україні протягом 2012-2017 років з використанням формул 2 і 3 наведено в табл. 2. Таким чином, індекс поглиблення бідності в 2017 році збільшився в чотири рази в порівнянні з 2012 роком.

Продуктивність праці була розрахована як відношення фактичного ВВП до чисельності зайнятих у віці

15-70 років. Вихідні дані та результати розрахунку індексу недоотриманого ВВП через безробіття в Україні протягом 2012-2017 років з використанням формул 4 і 5 наведено в табл. 3. Таким чином, індекс недоотриманого ВВП через безробіття в Україні протягом досліджуваного періоду мав позитивну динаміку та збільшився з 8% у 2012 році до 11% у 2017 році.

Проміжне споживання – це витрати на товари та послуги (сировину, паливо, електроенергію, поточний ремонт, послуги транспорту тощо), які були використані статистичними одиницями для виробничих потреб. Індекс проміжного споживання є відношенням відповідних витрат до загального випуску товарів та послуг. Вихідні дані та результати розрахунку індексу боргового фінансування економіки України протягом 2012-2017 років з використанням формули 6 наведено в табл. 4. Таким чином, індекс боргового фінансування економіки за досліджуваній період збільшився на 7 пунктів.

Використовуючи результати розрахунків (табл. 2-4) та формулу 1, визначено, що індекс інклюзивного зростання національної економіки за періоди 2012-2016 та 2013-2017 років, розрахований на основі співвідношення основних макроекономічних показників, мав негативну динаміку, при цьому його скорочення за період 2013-2017 років було більш суттєвим, ніж за період 2012-2016 років.

При цьому найбільших негативних змін зазнав індекс поглиблення бідності: протягом 2012-2016 років відбулося зростання показника на 1,64 пункти, а протягом 2013-2017 років – на 1,96 пункти (табл. 5).

Індекси боргового фінансування економіки та недоотримання ВВП через безробіття також зросли. Індекс ВВП скоротився на 0,15 та 0,12 пункти відповідно. Тобто всі розраховані показники мали тенденцію до погіршення.

Розрахунок індексу інклюзивного розвитку шляхом визначення індексів доступу до можливостей і результатів праці, за методикою А. Базилюк та О. Жулин, здійснюють за формулою:

$$IIG = \frac{I_D + I_R}{2}, \quad (7)$$

де I_D – індекс доступу до можливостей; I_R – індекс доступу до результатів праці.

Індекс доступу до можливостей та індекс доступу до результатів праці автори методики запропонували розраховувати як інтегральні показники, які включають основні економічні, соціальні, екологічні й гуманістичні індикатори розвитку за формулами:

$$I_D = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n I_j \times v_j \quad \text{та} \quad I_R = \frac{1}{n} \sum I_j \times v_j, \quad (8, 9)$$

де v – ваговий коефіцієнт певного індикатору, $0 \leq v \leq 1$.

Якщо показник X_j є стимулятором, тобто його найбільше значення є кращим, то нормативне значення I_D або I_R має розраховуватись за формулою:

$$I_j = \frac{X_j + X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}. \quad (10)$$

Якщо показник X_j є дестимулятором, тобто його найменше значення є кращим, то нормативне значення має розраховуватись за формулою:

Таблиця 3

Вихідні дані та результати розрахунку індексу недоотриманого ВВП через безробіття в Україні протягом 2012-2017 років

Показники	По роках					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Фактичний ВВП, млн. грн	1 404 669	1 465 198	1 586 915	1 988 544	2 385 367	2 983 882
Чисельність зайнятих у віці 15-70 років, тис. осіб	19 261,4	19 314,2	18 073,3	16 443,2	16 276,9	16 156,4
Продуктивність праці, млн грн на 1 тис осіб	72,9	75,9	87,8	120,9	146,5	184,7
Чисельність безробітного населення у віці 15-70 років, тис. осіб	1 589,8	1 510,4	1 847,6	1 654,7	1 678,2	1 698,0
Розрахунковий ВВП, млн грн	1 520 565	1 579 779	1 749 142	2 188 654	2 631 306	3 297 481
Індекс недоотриманого ВВП через безробіття	1,08	1,08	1,10	1,10	1,10	1,11

Джерело: складено автором на основі [5; 11]; розраховано автором

Таблиця 4

Вихідні дані та результати розрахунку індексу боргового фінансування економіки України протягом 2012-2017 років

Показники	По роках					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Проміжне споживання, млн грн	1 888 496	1 853 194	1 971 308	2 499 854	3 035 066	3 735 836
Випуск (в основних цінах), млн. грн	3 150 653	3 189 558	3 354 027	4 189 241	5 058 294	6 255 397
Індекс проміжного споживання, у ч. од. до випуску	0,60	0,58	0,59	0,60	0,60	0,60
Індекс ВВП, ч. од. до 2010 року	1,06	1,06	0,99	0,89	0,91	0,94
Індекс боргового фінансування економіки	0,57	0,55	0,59	0,67	0,66	0,64

Джерело: складено автором на основі [5; 9]; розраховано автором

Таблиця 5

Вихідні дані та результати розрахунку індексу інклюзивного зростання на основі співвідношення основних макроекономічних показників національної економіки України протягом 2012-2017 років

Показники	По роках						Абсолютне відхилення	
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2016 р. / 2012 р.	2017 р. / 2013 р.
Індекс ВВП, у ч. од. до 2010 року	1,06	1,06	0,99	0,89	0,91	0,94	-0,15	-0,12
Індекс поглиблення бідності	0,50	0,32	1,10	2,08	2,14	2,01	+1,64	+1,69
Індекс недоотриманого ВВП через безробіття	1,08	1,08	1,10	1,10	1,10	1,11	+0,02	+0,03
Індекс боргового фінансування економіки	0,57	0,55	0,59	0,67	0,66	0,64	+0,09	+0,09
Індекс інклюзивного зростання	3,44	5,58	1,39	0,58	0,59	0,66	-2,85	-4,92

Джерело: складено та розраховано автором

Таблиця 6

Вихідні дані для розрахунку індексів доступу до можливостей та результатів праці протягом 2012-2017 років

Показники	Ваг. коеф.	По роках					
		2012	2013	2014	2015	2016	2017
Індикатори доступу до можливостей							
Кількість студентів ЗВО, у % до загальної чисельності населення	0,12	4,78	4,51	3,94	3,76	3,73	3,64
Витрати на освіту, у % до ВВП	0,20	0,91	0,90	0,80	0,88	0,81	0,72
Кількість місць у санаторно-курортних установах на 1 000 населення	0,05	13,37	13,12	9,25	8,97	8,28	7,85
Витрати на охорону здоров'я, у % до ВВП	0,25	3,13	3,34	3,46	3,75	3,65	3,66
Кількість книг і журналів на 1 000 жителів	0,15	0,64	0,64	0,58	0,53	0,56	0,58
Кількість театрів, музеїв, бібліотек на 1 000 жителів	0,12	0,44	0,44	0,41	0,42	0,42	0,41
Кількість осіб, які виїхали за кордон як туристи на 1000 осіб	0,11	43,09	55,38	48,69	38,60	48,49	54,11
Всього	1,0						
Індикатори доступу до результатів праці							
Витрати домашніх господарств (відсотків до підсумку), зокрема:		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
продукти харчування та безалкогольні напої	0,25	37,1	38,1	38,4	39,4	39,6	41,3
одяг і взуття	0,20	5,7	5,3	5,3	5,0	5,1	5,0
житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	0,10	12,7	12,7	12,3	12,8	12,0	10,8
предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	0,10	4,1	4,1	4,1	4,1	3,9	4,0
охорона здоров'я	0,20	4,6	4,7	4,9	5,6	5,5	5,5
відпочинок і культура	0,05	4,1	4,1	4,3	3,9	3,9	3,8
освіта	0,10	1,3	1,3	1,1	1,3	1,2	1,1
Всього	1,0						

Джерело: складено автором на основі [6; 8; 10; 12; 13]

$$I_j = 1 - \frac{X_j + X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}} \quad (11)$$

де X_{\min} – мінімальне значення j-того показника, X_{\max} – максимальне значення j-того показника [3, с. 25].

В якості індикаторів доступу до можливостей ми обрали такі показники: частку студентів закладів вищої освіти у загальній чисельності населення, частку витрат на освіту в загальному обсязі ВВП, кількість місць у санаторно-курортних установах на 1 000 населення, частку витрат на охорону здоров'я в загальному обсязі ВВП, кількість книг і журналів на 1 000 населення, кількість театрів, музеїв, бібліотек на 1 000 населення, кількість осіб, які виїхали за кордон як туристи на 1 000 населення (табл. 6).

В якості індикаторів доступу до результатів праці ми обрали найбільш суттєві статті витрат домогосподарств. Вагові коефіцієнти встановлено на основі експертних

оцінок з урахуванням важливості певного індикатора для задоволення потреб домогосподарств в доступі до можливостей та результатів праці. Серед обраних індикаторів дестимулятором, на наш погляд, є лише витрати на продукти харчування, оскільки зростання їх відносної частки в загальній сумі витрат свідчить про зубожіння домогосподарств. Тому для розрахунку нормативного значення цього показника ми використовували формулу 11. Результати розрахунку індексу інклюзивного зростання на основі доступу до можливостей та результатів праці наведено в табл. 7.

Отримані результати свідчать про те, що індекс інклюзивного зростання за доступом до можливостей і результатів праці майже не змінився за періоди 2012-2016 та 2013-2017 років і є набагато меншим за індекс, розрахований на основі макроекономічних показників, навіть за умов його суттєвого зменшення у 2015-2017 роках.

Результати розрахунку індексу інклюзивного зростання на основі доступу до можливостей та результатів праці протягом 2012-2017 років

Показники	По роках						Абсолютне відхилення	
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2016 р. / 2012 р.	2017 р. / 2013 р.
Індекс доступу до можливостей	1,01	1,21	1,06	0,91	1,06	1,14	+0,05	-0,07
Індекс доступу до результатів праці	-0,44	-0,47	-0,47	-0,47	-0,49	-0,30	-0,05	+0,17
Індекс інклюзивного зростання	0,29	0,37	0,30	0,22	0,29	0,42	+0,00	+0,05

Джерело: розраховано автором

Висновки. Проведений аналіз показників всеосяжного зростання соціально-економічного розвитку України, наведених у звітах ВЕФ та розрахованих за методикою А. Базилюк та О. Жулин, показав, що протягом 2012-2017 років відбувалося їх скорочення. За оцінками фахівців ВЕФ негативних змін зазнали продуктивність праці, зайнятість населення, коефіцієнт Джині за доходами, рівень бідності, середній дохід на день, державний борг, коефіцієнт демографічного навантаження.

Проведені розрахунки свідчать про зменшення індексу інклюзивного зростання національної економіки за періоди 2012-2016 та 2013-2017 років, розрахованого

на основі співвідношення основних макроекономічних показників, при цьому його скорочення за період 2013-2017 років було більш суттєвим, ніж за період 2012-2016 років. Найбільших негативних змін зазнав індекс поглиблення бідності. Індекс інклюзивного зростання за доступом до можливостей і результатів праці майже не змінився за досліджуваний період. Однак його абсолютні значення є набагато нижчими за значення індексу, визначеного на основі співвідношення макроекономічних показників. Тобто можна визначити соціальну спрямованість розвитку національної економіки України як дуже низьку.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Методики комплексної оцінки бідності. Наказ Міністерства економіки України, Міністерства економічного розвитку України, Міністерства фінансів України, Держстату України, НАН України від 18.05.2017 № 87/403/507/113/232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17>.
2. Архив валютных курсов. URL: <https://index.minfin.com.ua/exchange/archive/bank>.
3. Базилюк А. В., Жулин О. В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку // Економіка та управління на транспорті. 2015. Вип. 1. С. 19-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_1_5.
4. Праздников М. Индекс инклюзивного развития Украины. URL: https://biz.censor.net.ua/columns/3051027/indeks_inklyuzivnogo_razvitiya_ukrainy.
5. Статистична інформація. Валовий внутрішній продукт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Статистична інформація. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Статистична інформація. Диференціація життєвого рівня населення. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Статистична інформація. Заклади вищої освіти. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Статистична інформація. Зведені національні рахунки. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Статистична інформація. Культура. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
11. Статистична інформація. Основні показники ринку праці у 2010-2018 роках. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
12. Статистична інформація. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
13. Статистичні потоки. Туристичні потоки. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
14. Methodology of the Benchmarking Framework on Inclusive Growth and Development. URL: <http://reports.weforum.org/inclusive-growth-and-development-report-2017/methodology-of-the-benchmarking-framework-on-inclusive-growth-and-development/>.
15. Technical Notes and Sources. URL: <http://reports.weforum.org/the-inclusive-development-index-2018/technical-notes-and-sources/>.
16. The Inclusive Development Index 2017. Ukraine. URL: http://reports.weforum.org/inclusive-growth-and-development-report-2017/scorecard/?doing_wp_cron=1561193006.4758501052856445312500#economy=UKR.
17. The Inclusive Development Index 2018. Tables 1-7. URL: <http://reports.weforum.org/the-inclusive-development-index-2018/tables/>.

АНАЛИЗ ВСЕОБЪЕМЛЮЩЕГО СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье проанализирована динамика показателей инклюзивного роста и развития национальной экономики Украины за период 2012-2017 годов, рассчитанных специалистами Всемирного экономического форума. Проведено сравнение результатов, полученных при использовании двух разных методик расчета. Рассчитаны индексы инклюзивного роста на основе метода расчета индекса инклюзивного роста (ИГ) из соотношения ВВП к индексам основных макроэкономических показателей и метода расчета интегрального показателя уровня доступа к возможностям и результатам труда. Выявлено динамику ключевых индикаторов социально-экономической эффективности национальной экономики Украины в 2011-2017 годы. По результатам анализа установлено социальную направленность развития национальной экономики Украины как очень низкую.

Ключевые слова: всеобъемлющее социально-экономическое развитие, инклюзивный рост и развитие, индекс инклюзивного роста и развития, макроэкономические показатели, доступ к возможностям, доступ к результатам труда.

THE ANALYSIS OF INCLUSIVE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Summary. The article analyzes the dynamics of indicators of inclusive growth and development of the national economy of Ukraine in 2012-2017. The indicators are calculated by the experts of the World Economic Forum. A comparison of the results obtained with the use of two different methods of calculation is carried out. Inclusive growth indices are calculated on the basis of the Inclusive Growth Index (IGI) with the method through the ratio of GDP to the indices of the main macroeconomic indicators and the method of calculating the integral indicator of the level of access to opportunities and results of labor. The dynamics of key indicators of social and economic efficiency of the national economy of Ukraine in 2011-2017 is revealed. The analysis of indicators of inclusive growth of socio-economic development of Ukraine presented in the WEF reports and calculated by the Bazylyuk&Zhulin method, shows that in 2012-2017 they were reduced. According to experts of the WEF, negative changes were experienced by labor productivity, employment rate, Gini coefficient for income, poverty rate, average income per day, government debt, and demographic load factor. The analysis of inclusive growth indices shows the decrease of the index of inclusive growth of the national economy in 2012-2016 and 2013-2017 periods, calculated on the basis of the ratio of the main macroeconomic indicators, while its reduction in 2013-2017 period was more significant than in the period of 2012-2016 years. The worst negative changes were the poverty rate index. The Inclusive Growth Index for access to opportunities and outcomes has almost not changed over the period under investigation. However, its absolute values are much lower than the value of the index, determined on the basis of the ratio of macroeconomic indicators. According to the results of the analysis, the social orientation of the development of the national economy of Ukraine is set to be very low.

Key words: inclusive socio-economic development, inclusive growth and development, inclusive growth and development index, macroeconomic indicators, access to opportunities, access to results of work.